

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Deum esse extra mundum, & supra cœlum ostenditur auctoritate
Scripturæ, patrum, & Scholasticorum. cap. 20.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

diuulſa ſit. Similitudo etiam ſumpta at æternitate comparata tempore eſt longe diuerſa: nam ſubſtantia corporeæ interruptæ, media aliqua capacitate habent rationem loci, & modum denominationis realis, quem tribuunt ſubſtantijs replentibus eam capedinem: & ideò, quod co-exiſtit iſſis ſubſtantijs, quibus ineſt ratio loci, niſi etiam ſit intra locum, à ſeipſo diuulſum eſt, nō enim deſinit exiſtere, quia de eſt terminus in quo dicatur exiſtere, ſed quia ipſum eſt diſiunctum à ſe, nec habet talem modum exiſtendi, vt ſit in loco, & ſubſtantijs iſſis, quæ circumſtant locum. At vero ex temporis interruptione non ſumitur vlla denominatio realis ad re exiſtentem inter finem vnus, & initium alterius: & idcirco, quamuis res non ſit actu in ſpatio intermedio, quoniam re vera non eſt ſpatium, in quo ſit, non ſequitur vt ſit duratio eius interrupta, quia poteſt exiſtere in ſe vnica, & indiuiſa duratione.

VI.

Secundo Deus eſt immenſus: ergo eſt in loco vacuo. Patet conſequentia, quoniam immenſitas eſt magnitudo virtualis Dei, æquipollens quantitati infinitæ: ſi vero eſſet corpus magnitudine infinitum eſſet in omni loco: ergo & Deus eſt in omni loco: vacuum vero intra mundum eſt locus carens corpore: quare Deus eſt in illo. Patet conſequentia, quoniam non eſt maior vis replendi locum magnitudinis corporeæ diſtentione ſui, quam immenſitatis diuinæ: ratione ſuæ extensionis virtualis. Et ideò, quemadmodum corpus infinitum non poteſt abeſſe vlli loco, Deus etiam non poteſt non eſſe in quouis loco, etiam vacuo. Vt vero hoc clarius eluceat, ſupponamus eſſe vas plenum aqua, in quo Deus eſt, & vt in re, & vt in loco: in re quidem quatenus præciſe eſt intimus partibus ſubſtantijs vasis, quatenus vero eſt indiſtans ab aqua contenta vaſe, habet indiſtantiā extrinſecam ad ſuperficiem concavam vasis, eſtque in illo tanquam in loco. Si vero ponamus aquam in nihilum redigi, & impediri ingreſſum alterius corporis, Deus carebit habitudine coexiſtentia ad aquam, quoniam hæc iam non eſt, non vero præſentia ſecundum ſuperficiem conuexam vasis, quoniam nec Deus ipſe in ſe, nec vas mutatum eſt: Et ideò ſi antea erat in vaſe, vel intra vas tanquam in loco, etiam modo eſt.

VII.

Ad primum negandum eſt. Antecedens: quoniam vacuum propriè ſumptum importat aliquid reale, in quo Deus eſt: impropriè vero ſumptum importat ſolan negationem, in qua nihil eſt, vt patet ex

dictis. Ad ſecundum negandum eſt antecedens: non enim ratio exiſtendi alicubi eſt operatio ad extra, ſed immenſitas: Et ideò non repugnat, vt Deus ſit etiam, vbi non operatur. Ad tertium neganda eſt maior propositio, & ad eius probationem diſtinguenda eſt aſſumptio: ſi enim vacuum ſumatur impropriè pro pura negatione repletionis per præſentiam corporis, concedenda eſt: ſed in hoc ſenſu non eſt ad rem: non enim dicimus Deum eſſe in vacuo ita ſumpto: ſi vero vacuum ſumatur propriè, neganda eſt aſſumptio: cum enim ſit locus carens corpore deſtructo loco ipſum quoque deſinit, & conſequenter etiam Deus deſinit eſſe in illo. Ad vltimum neganda eſt ſequela maioris: Et ad eius probationem dicendum eſt, ſi initio mundi crearetur locus vacuum, dari verum terminum coexiſtentia, nimirum ipſum locum vacuum: nam ſi poteſt eſſe terminus coexiſtentia alterius corporis intra illud contenti, cur non erit reſpectu Dei, cuius immenſitas replet quidquid poteſt corpus replere.

Deum eſſe extra mundum, & ſupra cælum oſtenditur auctoritate ſcripturæ, Patrum, & Scholaſticorum.

CAPVT XX.

TAmetsi Deus non ſit in ipſa vacuitate, quam extra mundum, & ſupra cælum animus noſter fingit, adhuc dubitari poteſt vtrum ſit ſupra cælum: nam corpus Chriſti Domini eſt ſupra cælum empyreum, nec tamen eſt in ipſa vacuitate: eodemque modo, ſi Deus de nouo crearet aliud cælum ſupra empyreum, verè ac realiter eſſet ſupra illud, non tamen eſſet in vacuo: ſicut nec ipſum empyreum eſt in vacuo propter rationem aſſignatam in ſuperioribus: nempe quia vacuum nihil eſt: terminus autem coexiſtentia, ſiue præſentia realis debet eſſe aliquid reale. Hæc autem controuerſia dirimi poteſt auctoritate, & ratione: locum ab auctoritate tractabo hoc capite, rationum momenta expendam in ſequenti. Inprimis autem pro parte negante, nihil ex ſacris literis adduci poteſt. Ex Patribus fauent relati cap. 18. num. 5. qui aiunt Deum, ante mundum conditum nullibi fuiſſe, niſi in ſe: Nam,

I.

fi tunc nullibi fuit, & modo est in creaturis, planum est de mente horum Patrum Deum solum esse, vbi aliqua creatura est: extra mundum vero, aut supra cælum non est vlla creatura: ergo neque Deus erit.

Nouo Castro.

Hoc argumento conuictus Nouo Castro, in i. dist. 37. q. vn. conclusione prima ait Deum non esse extra cælum, quoniam Patres interrogati vbi esset Deus ante mundum conditum, respondebant esse in semetipso, si vero crederent Deum esse in spatio infinito supra cælum, hanc, non illam responfionem dedissent.

II. Capreol.

Hispalens.

Ex Scholasticis eandem partem sequuntur præter Nouo Castro loco citato. Capreol. in i. d. 37. q. vn. art. 2. ad 4. Scoti contra primam conclusionem. Hispal. q. vn. art. 4. ad 4. etiam Scoti contra primam conclusionem. & ferè recentiores Thomistæ, qui rationem existendi collocant in operatione Dei ad extra: nam, cum Deus nihil operetur extra mundum, si ratio existendi est operatio, non erit extra mundum. Pro eadem sententia refert Nouo Castro. Alfiodorens. Alensem, Bonauent. Scotum, & recentiores aliqui addunt Albertum, Aggidium, Richardum, Durandum, Argentinum, Gabrielem & Carthusianum, vnde colligunt hanc esse communem Theologorum sententiam: sed hi doctores vel sunt in opposita sententia, vel saltem huic non fauent, vt inferius constabit.

III.

Certa tamen, ac vera sententia est Deum existere actu, & realiter extra mundum, & supra omnes cælos: ita vt, si per impossibile fingamus nõ esse in mundo, adhuc ratione realis existentie, quam habet extra illum, verè, ac realiter existeret: quemadmodum, si Deus crearet multos Angelos intimè præfentes moli corporeæ cæli empyrei, deinde vero illud annihilaret, ij Angeli verè haberent existentiam extra mundum: verè enim existerent in seipsis, & non essent intra superficiem conuexam primi mobilis, & ideo manerent extra. Hanc sententiam probant quidam ex illo Christi Domini, Ioan. 12. *Ego lux veni in mundum*, ad quem locum Caiet. *Si non esset, inquit, extra mundum, non diceret: ego lux veni in mundum.*

Ioan. 12. Caietan.

Ad Hebr. 11.

Addunt aliqui locum illi Pauli, ad Hebr. 11. *Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, ait, adorent eum omnes Angeli eius.* Sed hæc testimonia non sunt ad rem, non agunt enim de aduentu Verbi diuini ad nos per accessum localem, quasi ex loco, in quo erat, venerit ad locum, in quo non erat. Si enim facienda vis est in verbo, *Veni*, sicut ex illa colligitur fuisse antea in termino à quo, ita etiam colligi debet, non

fuisse in termino ad quem: dicere autem verbum diuinum ante incarnationem non fuisse in mundo per realem præfentiam absurdum est, & hæreticum: quare ex illis verbis minimè colligitur Verbum diuinum esse extra cælum, sed esse in se, vel in toto mundo, non eo modo, quo per incarnationem incepit esse in mundo. Accedit quod eo loco nomine mundi non intelligitur vniuersa moles creaturæ corporeæ, sed orbis terrarum, in quo viuunt homines, de quo etiam loquitur Paul. cum ait, *Cum introducit primogenitum in orbem terrarum*: Si ergo Caietan. ex dicto Christi colligit illum fuisse antea extra mundum per independentiam, & excellentiam sui esse non vnitum humanitati rectè quidem, fin autè putat inferri ex illo dicto fuisse extra cælum, non est audiendus.

IV.

Alia sunt testimonia, quibus Patres vtuntur, quæ, iuncta illorum interpretatione, magnam vim habent ad hoc institutum. Primum habetur Ioh. cap. 11. *Excelsior cælo est*: nam, quod excelsior est altero substantiæ suæ magnitudine, illud & æquat, & superat, ita vt respondeat toti spatio, in quo illud est, & adhuc supra illud extet, ac emineat: si ergo Deus excelsior cælo est, supra summum eius verticem esse debet. Quo testimonio ad hoc institutum vtitur Gregorius *Gregor.* eodè loco lib. 10. moral. c. 7. & D. Hieron. *Hieron.* ibidem, ex eo colligit omnia esse intra Deum, quemadmodum locata intra locum, qui est ipsis superior & exterior. Secundum habetur 3. Reg. 8. & 2. Paralip. cap. 2. & 6. 3. Reg. 8. *Quem celi cælorum capere non possunt*, consonat hymnus Ecclesiæ de Deipara, *quem totus orbis non capit*: intelligi nequit vnum esse intra aliud, & non capi, si simul non sit extra illud: nam, quod continetur iisdem terminis loci, quibus aliud verè ab ipso capit: Deus est intra mundum, & cælum, vt docent communiter patres, & sumitur ex locis scripturæ, quibus dicitur replere orbem: si ergo non capitur debet esse extra vtrunque. Ex quo testimonio eandem veritatem probat Maior q. 2. citata, & nonnulli recentiores. Tertium habetur Esai. *Esai. 40.* *Quis mensus est pugillo aquas, & cælum palmo ponderauit?* Quibus verbis significatur Deum vniuersam cæli, ac terræ machinam pugillo manus suæ comprehendere: & sicut manus manet exterior ijs, quæ pugno continet, ita Deus manet extra vniuersam creaturam. Quod testimonium ad hoc ipsum vsurpant Patres Gregor. lib. 2. mor. *Gregor.* cap. 8. in id Iob 1. *Egressus est Satan à facie Domini.* Homil. 17. in Ezechiel. à medio. Athanas. de vnita, ac sempiterna substantia

Trini-

Trinitatis lib. 1. in fine. Hieron. Hilar. 66. initio, & in id Ezech. 40. Et introduxit me in atrium. Hilarius lib. 1. de Trinitate nō lon-
get à principio, & Petrus Damian. Epist. 4. de Dei omnipotentia cap. 6. Quantum de-
nique habetur Isai. 66. Cælum mihi sedes est: nam sicut sedens eminet, atque extat supra
sedem, ita quoque Deus est supra cælum. Quo testimonio hoc ipsum confirmat
Athanas. Hilar. Hieron. Gregor. & Petrus Damianus locis citatis, & Cyrill. Hierosol. cateches. 6. vbi. Sedes, inquit, ipsi cælum, sed illud tamen excellit sedens.

Quod attinet ad Patres, quorum constans est hac de re sententia, nonnullos simul referam, qui vtuntur certis quibusdā loquendi modis, ex quibus institutum colligitur, aliorū verba in particulari expendam. Inprimis vero faciunt pro hac sententia omnes, qui aiunt Deum esse super cælos, supra mundum, supra omnia. Respondent recentiores illis loquendi modis noluisse Patres significare excessum diuinæ immensitatis super spatia locorum creatā, sed diuinæ potentia super res omnes, quod colligunt ex Augustino lib. de natura boni contra Manichæum cap. 3. Vbi Deus, inquit, ita supra omnem creaturam modum est, super omnem speciem, supra omnem ordinem, nec spatij locorum supra est, sed ineffabilis, & singulari potentia, à quo omnis modus, omnis species, omnis ordo. Hæc responsio simul cum verbis D. Aug. probat quidem Patres, quando aiunt Deum esse supra res creatas, aliquādo significare voluisse excessum, & eminentiam diuinæ naturæ, vel potētiæ, quod gratis concedimus, & ita Patres sapē expresse affirmant Deum esse superiorem per potentiam? Gregor. & Petr. Damian. locis citatis, & auctor lib. de specul. cap. 32. & alij. Non tamen ~~omnes~~ semper posse in hoc sensu explicari, cum enim dicunt Deum esse vbiq̃, vel aliquid simile, quō significant Deum esse præsentem rebus omnibus per suam immensitatem, & præterea additū esse super cælos, supra omnia, & similia, manifeste significant velle se declarare excessum diuinæ magnitudinis virtualis super omnem magnitudinem & locum creatum. Ita vero loquitur S. Macharius Senior Ægyptius homil. 12. Deus, inquit, est vbiq̃, & super cælos. Damascen. lib. 1. de fid. c. 16. Deus incircumscribitur cuncta replens, & supra omnia eminens, totus in omnibus, & totus super omnia. Et Elias Cretensis in orat. 1. apologeticam Nazianzen. pag. 41. Quis nescit eum vbiq̃, præsentem esse, omnia implere, & supra omnia esse? & in orat. 24. quis est in Ægyptiorum aduentū pag. 633. Quis

locus Dei esse possit, qui cælum ac terram implet, atq̃ vbiq̃ præsentis est, & omnia superat? Accedit quod Patres aliquando expresse declarant loqui se de excessu diuinæ magnitudinis super omnē locum creatū, Damascen. lib. citato, c. 17. Deus, inquit, vbiq̃ existens, & super omne vbiq̃. Imō Concil. Ephesin. tom. 1. cap. 6. ex sententia Cyrilli Alexandrini asserit naturam diuinam esse omnitermino, ac loco, etiam imaginario, superiorem.

Ad hunc etiam loquendi modū spectat, quod Patres dicunt Deum omnia creata excedere, supereminere, transcendere, & similia, quæ verba quamuis absolute sumpta intelligi possent de excessu diuinarum perfectionum super creatas, tamen sapē non admittunt huiusmodi interpretationem, aperte enim significant excessum diuinæ immensitatis super omnem magnitudinem, & locum creatum. Inprimis enim Cyrillus Alexandr. locis citatis à Concil. Ephesin. tom. 1. cap. 4. & tom. 6. cap. 1. expresse affirmat Deum immensitate sua omnia excedere, & Gregor. lib. 10. moral. cap. 7. in id Iob 11. Excelsior cælo est, cælo, inquit, est excelsior, quia incircumscriptione sui Spiritus cuncta transcendit. Deinde alij Patres, quamuis nō dicant quasi in actu signato diuinam immensitatem excedere omnem locum creatum, tamen asserentes Deum esse in omni loco, & in omni re, & illa omnia excedere, aperte significant loqui se de excessu immensitatis, non vero naturæ diuinæ. Ita vero loquuntur, Ambrosius. brof. in id ad Ephes. 3. Vt possitis comprehendere quæ sit latitudo, &c. Sphæra, inquit, definito modo concluditur, Deus autem non solum implet omnia, sed & excedit, vt solus ineffabilis, & infinitus habeatur. Cyrill. Hierosolym. cateches. 6. In omnibus locis existens, à Iob. nullo tamen comprehensus, sedes ipsi cælum, sed illud tamen excellit sedens. Hilar. vbi supra, Hilarius. Nullus, inquit, sine Deo, neque vllus non in Deo locus est, inest interior, & excedit exterior. Theodorus Ancyra Episcopus hom. in Natalem versus finē habetur tom. 6. Concilij Ephesini cap. 10. In Christo, inquit, omnis diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat, sed o rei miraculum? tota diuinitatis plenitudo in vno habitat corporaliter, & nihilo tamen secus reliqua omnia adimplet, & ita implet, vt vniuersam creaturam excedat. Et Gregorius hom. 8. in Ezechiel. paulō ante medium. Deus vbiq̃ est, & vbiq̃ totus, ponamus ante oculos mentis, quæ illa natura sit, quæ tenet omnia, implet omnia, circumplectitur omnia, superexcedit omnia. Similia dicit auctor lib. de Speculo cap. 2. apud Aug. tom. 9.

VI.

VII.

Secundo faciunt illi Patres, qui aiunt Deum esse extra omnia, exteriorem rebus omnibus, vel ijs exterior, aut forinfecus circumfundi: Hoc argumentum conantur eludere recentiores aliqui Theologi dicentes hæc dicta esse à Patribus propter incircumscriptionem essentiae diuinæ, quæ non est in loco circumscriptiue, aut definitiue: non vero quasi instar corporis sit extra creaturas. Verum, quamuis non sit ad modum corporis, est tamen ad modum Spiritus, si crearetur extra cælum, extra quod etiam verè Deus habet existentiam actualem: si enim non habet, quomodo dici potest esse extra mundum, aut exterior rebus omnibus circumfundi, vt loquitur Hieronymus Isai. 66. initio, & in id Ezechiel. 40. Et introduxit me in atrium, & Hilar. vbi supra. Nam illud, quod nullo modo habet esse extra terminos alterius, sed solum cum illo, & in illo existit, extra illud non est, neque exterior, aut forinfecus circumfunditur. Nec ad veritatem harum locutionum sufficit diuersitas secundum essentiam, ita vt diuina ratione suæ perfectionis creatas omnes quodammodo supergressa exterior ambiat, continens omnem illarum perfectionem, & plures alias in infinitum: nam anima perfectior est corpore, itemque dæmon, neque tamen illa dicitur esse exterior corpore, quod informat, vel hic corpore, quod obsidet. Accedit quod Patres diuinam magnitudinem respiciunt cum ita loquuntur, vt patet apud Dionysium capit. nono, de diuin. nomin. Extrinfecus, inquit, super omnem magnitudinem funditur. Hieronym. Isai. 66. initio. Ac ne arbitremur, inquit, cælo quoque, & terra Dei magnitudinem metiendam, in alio loco de eo legimus, qui tenet cælum palmo, & terram pugillo, per quæ ostenditur Deus, & forinfecus, & intrinfecus, & infusus, & circumfusus, dum & solio ambiente non concluditur, & pugillo concludit, & palmo. Gregor. Magn. citato libro secundo, moral. cap. octauo, & auctor libro de speculo capit. trigesimo secundo, Petr. Damian. Epistol. 4. de Dei omnipotentia capit. sexto. Exterior, inquit, est per magnitudinem, & Alcuin. libro secundo, de Trinitate cap. quarto. Deus exterior est, vt omnia concludantur ab eo, non locali magnitudine, sed potentiali presentia, qua vbiq; præsens, & omnia illi presentia. Si ratione presentiae omnia concludentis est rebus exterior, vtique non propter immensitatem perfectionis,

sed magnitudinis virtualis dicitur exterior omnibus. Hoc ipsum expresse Isidor. libro primo, sentent. de sum. bono cap. secundo §. tertio, sic enim ait: Immenfitas diuine magnitudinis ita est, vt intelligamus eum intra omnia, sed non inclusum, extra omnia, sed non inclusum: & idè interiorē vt omnia contineat, idè exteriorē vt incircumscrip-
Augustinus.
Alcuinus.
 Idem aperte significant Patres, qui dicentes Deum esse vbiq; vt significant excessum diuinæ immensitatis super omnia loca, addunt esse extra omnia. Ita Athanas. Epist. 1. ad Serapion. de Spiritu sancto dicens Verbum, & Spiritum sanctum esse vbiq; & extra omnia. Et August. lib. de cognitione veræ vitæ, cap. 29. Vbiq; scilicet in omnibus, & extra omnia est totus. Præterea Richard. lib. 2. de Trinitate cap. 23. cuius verba rem optimè explicant. Si essentialiter vbiq; est, ergo & ubi locus est, & ubi locus non est: erit itaque, & intra omnem locum, & extra omnem locum, erit supra, erit infra omnia, intra omnia, extra omnia. Sed quoniam simplicis natura est Deus, non erit hic, & ibi per partes diuisus, sed vbiq; totus. Erit itaque in quantulacunque cuiuslibet parte totius totus, & in toto totus, & extra totum totus: sic igitur extra omnem locum totus in nullo loco concluditur, &c. Ex quibus patet ipsum loqui de modo, quo Deus est vbiq; per essentiam, cum vero hoc modo sit ratione immensitatis, quando ait esse intra, & extra, ratione eiusdem intelligit: quod magis patet ex eo, quod ait esse intra, & extra omnem locum: extra locum enim solum est res ratione suæ magnitudinis propriæ, vel virtualis, quæ non capitur loco, sed extra illum manet. Athanas. autem lib. 5. de vnita, & sempiterna substantia Trinit. cit. cum dixisset Deum omnia continere interior, & exterior, vt indicet se loqui de magnitudine, qua respondet locis creatis, subdit, Vt vbiq; præsens est hæc indifferet. n. p. iterna Trinitas. Præterea Augustin. lib. de essentia diuinitatis initio. Extra omnia, inquit, est, sed non exclusus, intra omnia est, sed non inclusus. Quæ verba etiam vsurpant Isidor. lib. 1. sentent. de summo bono cap. 2. §. 3. Alcuin. lib. 2. de Trinit. cap. 4. auctor. lib. de speculo, cap. 22. quemadmodum Deus intra omnia est ratione magnitudinis, ita ratione eiusdè extra omnia esse dicitur ab his Patribus. Tandem idè auctor lib. de speculo cap. 2. cum Deo loquens. Quo ergo, inquit, te inuoco, cum in te sim, aut vnde venis in me? quo ergo recedam, quo ibo? Extra
Augustinus.
Alcuinus.
Augustinus.
 cælum,

caelum, & terram fortasse, ut inde veniat in me Deus meus, qui dixit, caelum & terram ego impleo? capiant ergo te caelum, & terra, quoniam tu impleas ea; an impleas, & restat quod te non capiunt? & quo refundis quidquid impleto caelo, & terra ex te restat? An non opus habes, ut à quoquam continearis, qui continet omnia, quoniam quae implet continendo implet?

VIII.

Tertio confirmatur autoritate illorum Patrum, qui aiunt Deum circumcontinere, complecti, concludere, ambire, circumdare omnem rem, vel locum: sanè verba illa circumcontinere, complecti, circumdare excessum significant magnitudinis virtualis Dei, quae ita est praesens rebus omnibus, ac locis, ut tamen illa vasto sinu suae immensitatis ambiat, ac circumdet. Quamvis autem Deus continere dicatur res actiue per potentiam, Patres tamen praedictis verbis utentes non potentiam respiciunt, sed immensitatem, quae omnia circumplectitur ipse exterius assilens, ut patet ex Irenæo libro secundo aduersus haereses cap. 2. ubi, cum oporteat, inquit, Deum omnia circumcontinere, ipsum autem contineri à nemine. Quomodo negat Deum contineri ab aliquo continentia locali, similiter affirmat ipsum circumcontinere omnia virtuali magnitudine. Origen. lib. 7. contra Celsum, paulò ante medium: Complectens inquit, omnia, cum ipsum nihil possit capere. Sane cum ait, Deum non capi à creaturis, de inclusione loquitur magnitudinis: atque adeo, cum ait ipsum complecti omnia, ratione eiusdem magnitudinis intelligit; & in id Iob. cap. 1. Venerunt Angeli Dei, ut starent ante Deum: hæc duo coniungit, vniuersa eius circumdat virtus, cuncta ei circumdet magnitudo: & ideo non est idem apud ipsum continere magnitudine, ac vi, potentiaque actiua. Gregor. homil. 8. in Ezech. cit. postquam dixerat Deum omnia implere, addit etiam circumplecti, ut significaret diuinæ magnitudinis immensitatem; similiter loquitur Autor lib. de Speculo, capit. 6. ratione etiam magnitudinis, & immensitatis Deum omnia circumdare docet Gregor. lib. secundo Moral. cit. & lib. decimosexto, capit. decimoquinto, in id Iob. 24. Si ad Orientem venero, non apparet: Et homil. 17. in Ezechiel. à medio. Autor lib. de Speculo cap. trigesimo secundo. August. lib. 7. confell. cap. quinto. Deum ait ambire totam massam creaturarum, ut immensum mare spongiam in se immersam. Gregor. libr. secundo Moral. cit. ait Deum exte-

rius omnia ambire, quod ratione magnitudinis intelligit, ibidem enim dixerat Deum esse exteriorē per magnitudinem. Isidor. ubi supra, ideo exterior est, ut magnitudinis suae immensitate omnia concludat. Quae verba etiam usurpant Alcuin. cit. & Autor lib. de Speculo, cap. 22. Denique Petrus Damianus Epistol. citata, Dominus inquit, per Prophetam dicit calum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, rursumque de eo scriptum est, caelum metitur palmo, & omnem terram pugillo concludit. Sedi quippe, cui praesidet, interior, & superior manet. Nam per id caelum palmo metiens, & terram pugillo concludens ostenditur, quod ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creauit exterior, id namque, quod interius concluditur, à concludente exterius continetur. Per sedem ergo, cui praesidet, esse interius, & supra perpenditur, per pugillum vero, quo continet, esse exterius, subterque significatur, quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia, & superior est per potentiam, & inferior est per sustentationem, & exterior est per magnitudinem, & interior est per subtilitatem. Si Deus est cunctis rebus, quas creauit, circumquaque exterior, profecto concipi debet vndique circumfusus mundo: hoc autem fieri nequit, nisi designata quauis parte superficie conuexæ cœli empyrei, verum sit dicere Deus est supra, vel extra hanc partem: quod si verum est, utique Deus non dissimiliter est supra illam, ac esset quauis alia res ab ea indistans. Argumentatur autem ab analogia rei corporalis, quae alia concluditur, est enim illi exterior: & ideo, sicut corpus gremio suo aliud concludens est illi ratione magnitudinis suae exterius praesens, ita Deus creaturas omnes circumdans, & continens debet omnibus esse praesens exterius vera, & reali praesentia suae immensitatis. Non perpendo singillatim cetera verba, quae satis declarant nostram sententiam, quia ipsa per se clara sunt, & longum esset singula considerare.

Denique idem colligitur ex eo, quod Patres aiunt creaturas esse intra Deum, nihil extra illum esse, & similia. Ita Origen. in illa verba Iob. capit. 1. Venerunt Angeli Dei, ut starent ante Deum. Ambrosius. ubi supra: Nec enim Deus clauditur, sed omnia in se habet, ut solus ineffabilis, & infinitus habeatur. Similia dicit Hilarius, lib. primo de Trinitate non longe à principio. Atque ita, inquit, totus ipse intra, extraque se continens, neque infinitus abesset à cunctis, neque cuncta ei, qui infinitus est, non inest. Hieronym. in verba illa Iob. 11. Excelsior cœlo est, credimus, quod ubique est Deus, & intra

Isidorus.

Alcuinus.

Augustinus.

Petr. Damia.

IX.

Origen.

Ambrosius.

Hilarius.

Hieronym.

Gregorius.

Isidorus.

Alcuin.
Augustin.

Augustin.

X.

Athenagoras.

Magn. Diony.

eum omnia, quæ ab eo creata sunt, continentur. Gregor. lib. 16. Moral. cap. 15. in illa verba Iob. vigesimo quarto. Si ad Orientem venero, ubi licet ait, incircumscribitur Spiritus omnia intra se ipsum habet, quæ tamen, & implendo circumdat, & circumdando implet, & cetera. Isidorus ubi supra: Verum ne, quæ creata sunt, extra Deum essent, Deus exterior est, ut omnia concludantur ab eo. Similia dicit Alcuinus ubi supra: & Autor libro primo de Speculo, capit. vigesimo secundo. Cum verò hæ locutiones propriæ non sint, habeant tamen aliquid proportionale in Deo respondens, ratione cuius omnia intra ipsum dicantur esse, non aliter id intelligi potest, quam ratione magnitudinis virtualis ipsius, qua ita existit in se omnia circumplectens, & ambiens præsentia substantiæ suæ, ut aer ambit aves in ipso volantes, mare pisces, & omne corpus ingens, ac fluidum minuta corpora intra ipsum comprehensa. Quam rem egregia similitudine explicavit Augustin. lib. 7. confess. cap. quinto, constituta ante oculos mentis massa omnium creaturarum cum Deo loquens; Concipiebam, inquit, te Domine ex omni parte ambientem eam, & penetrantem, sed usquequaque infinitum, tanquam si mare esset ubique, & undique per infinita spatia infinitum solum mare, & haberet intra se spongiæ quamlibet magnam, sed finitam tamen, plena esset spongia ex omni sua parte ex immenso mari, sic creaturam tuam finitam te infinito plenam putabam, & dicebam. Si comparatio Augustini villo modo quadrat in rem, de qua agit: ita se habet diuina substantia vastitate suæ immensitatis ad vniuersam creaturam, ut vastissimum mare ad spongiæ ipsi immerfam: est vero mare spongiæ illi extrinsecus: vnde quæque præfens: similis ergo Deus est extra creaturam, illi tamen immediate præfens.

Sunt verò aliqua Patrum testimonia, quibus omnes ferè modi loquendi, qui hanc veritatem confirmant, simul attinguntur, quale est illud Athenagoræ Philosophi Christiani in legatione pro Christianis inter principium, & medium, quæ habetur tomo 9. Bibliothecæ Patrum dicentis, Deum esse circa, extra, & supra mundum. Clarius id explicat Dionys. capit. 9. de diuin. nominibus, ubi sic ait. Magnus appellatur Deus iuxta propriam ipsius magnitudinem, quæ magnis omnibus suis consortium tradit. & extrinsecus super omnem magnitudinem funditur, & supra expanditur, omnem continens locum, omnem transcendens numerum, omnem transiens infinitatem. Loqui Dio-

nyfium de magnitudine virtuali Dei, quæ recurrit cum immensitate, vel saltem illam includit, patet ex verbis ipsius: ait vero eam extrinsecus super omnem magnitudinem fundi, & supra expandi: ergo censet à parte superiore supereminere, atque adesse conuexæ superficiæ cæli empyrei: quid enim aliud significant verba illa fundi, atque expandi? nisi substantia diuina adsit vnde quæque præfens ex superiore, atque extrima parte mundi, non verè dicitur fundi, & expandi, quantumlibet in se sit infinita: verba enim illa propriè accommodantur rebus corporeis, quæ protensione magnitudinis suæ circum aliud corpus diffunduntur: in Deo autem deest quidem dilatio, ac protensio, cum sit incorporeus, ac summe simplex, dari tamen debet aliquid, ratione cuius dicatur superfundi, & expandi: nec sat est purus modus existendi absque vlla habitudine præfentiæ extrinsecæ ad conuexam mundi partem, vel existentiam extra terminos illius.

Audiamus etiam Diu. Gregor. hoc ipsum fuisse, ac dilucide declarantem lib. 2. Moral. capit. 8. in id. Iob. 1. Egressusque est Satan à facie Domini. Quo exiit, inquit, ab eo, qui ubique est? hinc namque est, quod Dominus dicit, cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: hinc rursum de eo scriptum est, cælum metitur palmo, & omnem terram pugillo concludit: scilicet quippe, cui præsidet, interior, & exterior manet: Cælum palmo metiens, & terram pugillo concludens, ostenditur quod ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creauit exterior. Id enim, quod interius concluditur, à concludente exteriori continetur; per sedem ergo, cui præsidet, intelligitur esse interius, supraque pugillum, quo continet, exteriori, subterque signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia, & superior est per potentiam, & inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem: sursum regens, deorsum continens, extra circumdans, interius penetrans. Nec alia ex parte superior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atque alia manet interior: sed vnus, idemque, totus ubique præsidendo sustinens, sustinendo præfens, circumdando penetrans, penetrando circumdans. Vnde superius præfens, inde inferius sustinens, & vnde exterior ambiens, inde interius replens, sine inquietudine superius regens, sine labore inferius sustinens, interius sine extenuatione penetrans, exteriori sine extensione circumdans. Est itaque inferior, & superior siue loco: est amplior

siue

XI.

Gregorius.

sine latitudine, est subtilior sine extenuatione. Sanè illa verba, ipse sit circumquaque rebus, quas creauit, exterior, non solum significant Deum ratione suæ immensitatis manere extra res, sed ex omni exteriori mundi parte esse circumcirca præsentem, alias dici nequit circumcirca exterior, iam verò illa alia verba exterior per magnitudinem, item illa extra circumdans, & illa exterius ambiens: idem prorsus declarant, cætera addita sunt ad ostendendum modum, quo Deus est interior, & exterius præsens, non per diuersas partes magnitudinis, sed vna simplici ratione immensitatis: hoc enim significat cum ait, exterius sine extensione circumdans, circumdare non negat, sed non eodem modo, quo res quantæ: circumdat itaque exterius non propria extensione quantitatis, sed virtuali immensitatis: similia ferè habet homil. 17. in Ezechielem à medio.

XII.

Hilarius.

Denique vt plura alia eiusdem generis omittam, vltimo referam testimonium Diui Hilarij libr. primo de Trinitate, non longè à principio: postquam enim retulit illud Esai. quadragesimo: Qui tenet celum palmo, & terram pugillo: Et rursum cap. sexagesimo sexto. Cælum mihi thronus est terra autem scabellum pedum meorum; conclusum inquit, palmo cælum, rursum Deo thronus est, & terra, qua pugillo continetur, eadem & scabellum pedum eius est, ne & throno, & scabello secundum habitum confidentis protensio speciei corporeæ posset intelligi, cum id, quod sibi thronus, & scabellum est, rursum illa ipsa infinitas potens palmo, ac pugillo apprehendente concluderet, sed vt in his cunctis originibus creaturarum Deus intra, & extra, & supereminens, & internus, id est circumfusus, & infusus in omnia nosceretur: cum & palmo pugilloque continens potestatem naturæ exterioris ostenderet, ac thronus, ac scabellum substrata esse, vt interno exteriora monstraret, cum exterior sua interior insidens, ipse rursum exterior interiora concluderet. Atque ita totus ipse intra, extraque, se continens, neque infinitus abesset à cunctis, neque cuncta ei, qui infinitus est, non inessent; Et paulò post. Nullus sine Deo, neque vltus non in Deo locus est, in cælis est, in inferno est, vltra maria est, inest interior, excedit exterior. Itaque cum habet, atque habetur, neque in aliquo ipse, neque in omnibus est. Sanè verba ista, deus intra, & extra, & supereminens, aliquam habitudinem dei ad mundum significant: non nisi secundum modum præsentia: ea verò talis est, vt vere sit illi præsens ex

parte intima, & extima: hoc autem intelligi nequit, nisi deus verè existat supra, & extra mundum, & quoad hoc habeat similem habitudinem ei, quam haberet corpus de nouo conditum extra vniuersum: quod apertè sonant illa verba, ipse rursum exterior interiora concluderet, indicant enim Deum nostro intelligendi modo esse circumfutum cælis, totumque orbem vniuersum claudere, non quidem mole corporis, sed propriæ substantiæ immensitate, ratione cuius circumfunditur cælo. Idque apertè sumitur ex illis verbis: inest interior, excedit exterior, quomodo enim excedit exterior, si extra cælum, & mundum non est? quantumlibet enim res secundum se sit perfectior, ac maior alia, & ratione suæ magnitudinis possit esse in alijs locis extra illam, nequaquam dicitur esse actu extra illam, nisi de facto vere extra illam existat: vt patet in corpore Christi existente sacramentaliter in speciebus consecratis, quibus est multo maior secundum naturalem magnitudinem, & tamen nisi sit extra illas, secundum existentiā naturalem, non verè dicitur existere extra species: similiter, quantumuis deus sit immensus, & maior mundo, nisi tamen actu existat, supra, & extra mundum, non dicitur vere esse extra illum.

Quod attinet ad Doctores Scholasticos in primis pro hac sententia sunt omnes citati capit. decimo octauo, numer. secundo, dicentes deum esse in spatiis imaginarijs extra mundum, non enim credendum est docere voluisse deum ibi esse tanquam in aliquo, quod sit terminus diuinæ coexistentiæ, sed tantum habere realem existentiam in se cum tali habitudine non inclusi, & circumfusi ad mundum, qualem haberet si esset in infinitis spatijs creatis. Præterea eandem sententiam expressè docet Gulielmus Parisiensis prima parte, secundæ partis principalis de vniuerso cap. 123. post med. Adam in 1. dist. octaua, quæstion. vnica. ad primum principale. Nicolaus de Orbellis distinct. trigesima septima, quæst. vnica ad secundum. Abulens. quæstio. 47. in cap. vigesimum Exodi. Marfilius in 1. quæstion. trigesima nona, articul. 1. notab. sexto, & articul. 2. ad octauam rationem principalem. Bargius distinct. 37. quæstion. vnica, §. primo. Clemens Monilianus Cardinalis in institut. Theolog. in Symbolum capit. quinto. Brulef. in 1. distinct. 37. secund. part. articul. 1. quæstion. tertia. Eiusdem sententiæ sunt Altisiodorens. Alens. Bonauent.

XIII.

Guliel. Paris.

Adam.

Orbellis.

Abulens.

Marfilius.

Bargius.

Monilianus.

Brulef.

Altisiodor.

Alens.

Bonauent.

tur. Ri-

Richardus.
Carthusian.
Altiſiodorens.

tur. Richard. & Carthusian. qui referuntur pro contraria: Inprimis Altiſiodorens. lib. 1. cap. vltim. quæſt. 1. ad primam replicam ſecundi ordinis, §. *Item Deus eſt in mundo*, cum primo propoſuiſſet argumenta, ad probandū Deum non eſſe extra mundum, deinde arguit in cōtrarium ex autoritate D. Auguſtini: poſtea verò concludit his verbis: *Ergo Deus eſt extra mundum, non ergo eſt in mundo per loci determinationem, quod concedimus*. Exiſtimat itaque Deum eſſe extra mundum, & ideo in reſponſione ad primum, ait hanc propoſitionem, *Deus non eſt extra mundum*, eſſe falſam. Deinde verò explicat in quo ſenſu ſit vera: nempe, & potentia, quia ſi eſſent infiniti alij mundi, Deus eos replet: & quodammodo actu, quia eſt in ſe ipſo, qui maior eſt mundo: ſicut ergo corpus de nouo conditum à Deo ſupra mundum non eſſet alibi, quam in ſe ipſo, & nihilominus eſſet actu extra mundum, ita de ſententia Altiſiodorens. Deus eſt actu extra mundum. Porro Alenſ. 1. part. quæſtion. nona, m. 4. ſolum ait hanc eſſe falſam, Deus fuit vbique ab æterno, ſi eſſe vbique connotet locum, & ſumatur actualiter non aptitudinaliter: hoc autem nihil facit contra traditam doctrinam. Cum enim aio Deum eſſe extra cælum, non dico eſſe tanquam in loco, ſed tanquam extra locum, & quamuis extra cælum, non ſit aliud poſitiuum, in quo Deus ſit, eſt tamen ipſemet, qui eſt in ſe ipſo: Et hoc modo idem Alenſis quæſtion. decima, m. 1. absolute concedit Deum eſſe extra res, quia ſcilicet eſt in ſe ipſo: qui, vt ait Altiſiodorens. vbi ſupra, eſt maior rebus: Et proinde immenſitate ſua exiſtens extra mundum vere, ac realiter extra illud eſt. Sanctus Bonauent. in 1. diſtinct. 37. ſecund. part. artic. 1. quæſtion. tertia, diſtinguit ſignificationem huius termini *extra*: nam modo ſignificat ſitum, ac poſitionem, alio modo exceſſum, & ſuperexcellentiā immenſitatis reſpectu loci: & priore modo negat Deum eſſe extra mundum, poſteriore concedit: quod eſt veriſſimum, nec aduerſatur traditæ ſententiæ: nam ſitus, ac poſitio dicit ordinem ad aliquid poſitiuum, in quo ſitid, quod eſt extra aliud: at verò extra mundum nihil eſt poſitiuum, in quo Deus ſit: exceſſus autem ratione cuius vna res dicitur eſſe extra aliam, non ſat eſt, vt ſit ſecundū perfectionem, ſed ſecundū magnitudinem extensionis ſaltem virtualis: & quæ hoc modo ſunt extra, vere habent exiſten-

Alenſis.

S. Bonauent.

tiam realem extra terminos eius, extra quod ſunt. Itaque ſolum vult Bonauentur. Deum non habere habitudinem præſentiae realis ad vacuum, vt patet ibidem in ſolutione ad primum, vbi, *Statim*, inquit, *dum intelligitur aliquid extra mundum, ex hoc datur intelligi, quod Deus ſit ibi, ſicut ſi intelligatur nouus mundus fieri, abſque dubio Deus eſſet in illo, tamen non ſequitur quod ibi ſit, quia illud nihil eſt*. Si deus de mente Bonauenturæ propterea in mundo poſſibili non eſt, quia nihil eſt, proſecto cenſet rationem, cur Deus non ſit extra mundum eſſe, quia nihil aliud extra mundum eſt: quæ ratio ſolum probat Deum non eſſe poſitiuè in aliqua re extra mundum, cum quo tamen ſtat, vt exiſtens in ſe vere habeat relationem extraneitatis ad mundum, quod non obſcure concedit Doctor Seraphicus, vt patet ex dictis.

Richardus autem eadem diſtinct. art. primo, quæſt. 4. vtitur eadem ſerè diſtinctione, qua Diu. Bonauentur. ait verò dupliciter intelligi poſſe Deum eſſe extra mundum: primò ita, vt immenſitas eius excedat mundum, nec ab eo definiatur: ſecundò ita, vt detur extra mundum ſpatium, in quo Deus ſit: & priore modo ait Deum eſſe extra mundum: quod oſtendit, quoniam ſi de nouo crearetur alius mundus, Deus eſſet in illo, non autem per translationem de hoc mundo ad alium, ſed ratione ſuæ immenſitatis, quæ capacitatem huius mundi in ſeipſo excedit: poſteriore verò nequaquam; quoniam extra mundum non eſt ſpatium, in ſit Deus. Itaque ſolum intendit id, quod cap. decimo octauo dictum eſt, nimirum Deum nō eſſe in ipſa vacuitate extra mundum, & apertè ſignificat Deum habere realem exiſtentiam in ſe ipſo cum habitudine non inſiſſi; ſive exterius circumfuſi ad mundum: Carthusian. relatus quæſt. 1. eiſdem diſtinctionis 37. non ſolum propoſitæ ſententiæ non eſt contrarius, ſed etiam fauet, imò eam expreſſè docet, quod conſtat ex verbis ipſius, quæ habentur poſt ſententiam Scoti in hunc modum. *Quamuis natura abhorreat vacuum, nec illud realiter ſit, tamen cum imaginatio ſit non entium, & impoſſibile, nihil prohibet etiam imaginari vacuum, & nunc, & ante mundi productionem ad hunc ſenſum: quod ſi vere extra mundum eſſet locus per ſe inſinitus, ſicut imaginatio apprehendit, in loco illo Deus vere increuſcriptibiliter extiſſet: Et nunc tam vere, & illimitabiliter, & inextenſibiliter eſt extra hunc mundum, ac ſi extra mundum eſſet locus realiter inſinitus.*

Non

XIV.
Richard.

Carthof.

Non potuit clarius explicare modum, quo Deus verè positivè, & illimitabiliter est extra mundum, quam dicendo tam verè esse extra illum, ac esset, si extra mundum daretur locus realiter infinitus: qui si daretur, de sententia omnium Deus esset extra hunc mundum verè, ac realiter: atque adeo de sententia Carthusiani eodem modo nunc est: & paulò post refert, & approbat verba Altiodorensis superius adducta. Quare ex eo, quod mox subdit in explicatione sententiæ Argentin. non sibi repugnat: non enim existimandus est statim sui oblitus. Nec verò sententia Argentin. dictis repugnat: cum enim ait præpositionem *extra*: in hac propositione, *Deus est extra mundum*, non designare præsentiam actualem ad locum, sed potentialem, quæ est Dei immensitas, qua infinitos mundos implet, si essent, non negat Deum esse verè extra mundum, sed solum non habere præsentiam actualem ad locum, qui sit extra mundum, quod verissimum est. Carmina vero illa.

*Dic ubi tunc esset, cum præter eum nihil esset.
Tunc, ubi nunc: in se quoniam sibi sufficit ipse:*

Nil aliud significant, quam ante mundum conditum, nihil verè fuisse, in quo Deus esset præterquam in semetipso: quod verum est, & à nemine negatur. Ex eo verò non colligitur Deum non esse modo extra mundum: nam sicut ex eo, quod ab æterno Deus fuit in se, & non in mundo, minimè colligitur modò non esse in mundo, ita etiam non colligitur non esse extra mundum: imò, sicut ratione suæ immensitatis, qua interior est mundo, dicitur esse intra illum, ita ratione eiusdem exterior est mundo, & verè dicitur esse extra illum.

XV. Scotus verò eadem distinct. quæst. vnicæ in ultima confirmatione rationis suæ opinionis non tractat, utrum Deus sit extra mundum necnè: sed solum ait ante mundum conditum non esse imaginandum vacuum infinitum, quasi ibi prius fuerit præsens Deus secundum essentiam suam antequam mundum conderet. Quod, ut rectè obseruat Bargius ubi supra, non est contra traditam doctrinam: ut enim iam præmonui, non repugnat ut aliquid sit supra cælum, & tamen non sit in vacuo, ut re ipsa cælum empyreum est extra primum mobile, nec tamen est in vacuo. Similiter ex eo, quod Duran-

us eadem dist. quæst. 1. numer. decimotertio, dicat nihil esse posse in eo, quod non est, colligitur quidem Deum non esse in ipso spatio imaginario, non autem haudquaquam esse extra mundum. Denique non fauent contrariæ sententiæ Patres dicentes Deum ante mundum conditum non fuisse alibi, quam in se ipso, neque scholastici dicentes Deum non fuisse ubique ab æterno ut Albertus in 1. distinct. trigesima septima, articul. 4. Bonaventura in 1. part. distinct. articul. 2. quæst. 2. Aegid. 1. part. distinct. quæst. 3. Argentin. quæstion. 1. articul. 1. ad quartum. Gabriel. quæst. unica, articul. 3. dub. tertio. & alij citati capit. decimo septimo, numer. primo: nam sumunt esse ubique, vel alicubi proprie pro esse actuali in re aliqua creata, vel loco, quomodo Deus non fuit ab æterno: Hoc tamen non impedit, quominus posito corpore, & loco, sicut est in illo per intimam præsentiam, ita sit extra illum per realem existentiam suæ immensitatis.

*Albertus.
S. Bonavent.
Aegid.
Argentin.
Gabriel.*

Deum esse extra Cælum ratione ostenditur.

CAPVT XXI.

Autores, qui negantem tuentur partem propositæ quæstionis, ita cum Patribus verbotenus concedunt Deum esse extra Cælum, ac mundum, ut tamen hanc existentiam dicant esse Dei in se, absque vlla habitudine ad cælum, extra quod est. Aiunt autem disparem esse rationem in rebus corporeis, & spiritualibus: quoniam corporeæ habent quantitatem, qua distenduntur, & idcirco ratione eius habent rationem propinquitatis, vel distantiae ad alterum corpus: quatenus inter ipsas potest interponi maius aut minus corpus: at verò spiritus, cum careat quantitate, non est suapte natura capax, ut inter ipsum, & alium contineri nequeat corpus, aut alius spiritus, caret enim extremis, ac mensura distantiae, neque per suam substantiam constituit aliquod interuallum, ratione cuius inter duos Angelos tertius alius, vel corpus contineatur. Addunt etiam spiritibus non convenire primario, ut sint in loco, sed secundo ratione corporum, quibus præsentia sua substantiali primario coniunguntur: fus præterea probant nihil omninò esse in spatio illo imaginario.

Hi au-